

УДК 81'42+811.111

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ТЕКСТІВ В ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИХ БІОГРАФІЧНИХ СТАТТЯХ БРИТАНСЬКОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ ТРАДИЦІЇ

Нікіфорчук С.С.

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

У статті досліджено теоретичні питання з проблеми функціонування прецедентних текстів в сучасній публіцистиці. На матеріалі енциклопедичних біографічних статей британської лінгвокультурної традиції розглядається реалізація прецедентних текстів на сильних і слабких позиціях тексту. Увага автора зосереджена на дослідженні функціонування цитат і автоцитат як типів прецедентних текстів. Автором розкривається поняття «прецедентний текст» та проводиться стилістичний аналіз енциклопедичних біографічних статей британської лінгвокультури. Визначено функції прецедентних текстів на сильних і слабких позиціях текстів енциклопедичних біографічних статей британської лінгвокультурної традиції.

Ключові слова: прецедентний текст, цитата, автоцитата, ініціальна позиція, медіальна позиція, фінальна позиція, британська лінгвокультура.

Постановка проблеми. Сьогодні проблема прецедентності є однією з головних в лінгвістиці, адже вона пов'язана з лінгвокультурологією, прагмалінгвістикою, соціолінгвістикою, психолінгвістикою тощо, отже вивчається багатьма науковцями в різних аспектах лінгвістичних досліджень і, зокрема, визначає актуальність нашої статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі фігурують поняття «прецедентний текст» (Ю. Караулов, Г. Слишкін), «прецедентні висловлювання» (В. Костомаров, Н. Бурвікова), «прецедентні феномени» (В. Красних, Т. Воробйова, Д. Гудков, Ю. Сорокін), «прецедентні ремінісценції» (А. Супрун, Г. Слишкін) тощо. Дослідники трактують саме поняття «прецедентний» приблизно однаково, але характерні відмінності згаданих вище понять простежуються саме в «ступені» (або «глибини») прецедентності.

Поняття «прецедентний текст» було вперше запропоновано дослідником Карауловим Ю.М. у 1986 році. Він стверджує, що «прецедентні тексти – це тексти, значимі для певної особистості в пізнавальному й емоційному відношенні, які мають надособистісний характер, тобто добре відомі широкому оточенню певної особистості, включаючи її попередників і сучасників, і такі, звернення до яких повторюються неодноразово в дискурсі цієї мовної особистості» [4, с. 216]. Науковець вважає, що кожний прецедентний текст «виступає як цілісна одиниця позначення», тобто репрезентує текст-джерело за принципом «частина замість цілого» [4, с. 217]. Слишкін Г.Г., в свою чергу, розширив поняття прецедентних текстів, наголошуючи, що вони можуть функціонувати в малих соціальних групах (сімейний прецедентний текст, прецедентний текст студентської групи і т.д.), а також бути прецедентними відносно короткої проміжок часу (рекламний ролик, анекдот). Він зазначає, що «прецедентний текст – це послідовність знакових одиниць, яка характеризується цілісністю та зв'язністю і має ціннісну значимість для певної культурної групи» [8, с. 33]. На думку Ю. Лотмана, «прецедентним можна вважати складно влаштований текст, який розпадається на ієрархію «текстів у текстах» [6, с. 121]. Дещо інший підхід до визначення

прецедентності запропонувала група науковців [В.В. Красних, Т.В. Воробйова, Д.Б. Гудков], яка займається класифікацією прецедентних феноменів, вважаючи термін Ю.М. Караулова «прецедентний текст» занадто загальним. Отже, до прецедентних феноменів вони відносять прецедентний текст, прецедентну ситуацію, прецедентний вислів та прецедентне ім'я. Але для нашого дослідження вбачаємо релевантним класифікацію способів введення прецедентних текстів у дискурс, запропонованих Ю.М. Карауловим, а саме: номінативний (знак, що вводить прецедентний текст, вказує на характерну ознаку, прикмету), референтний (включення імен відомих діячів минулого з метою збагачення проблемного змісту твору, посилення впливу на реципієнта) і цитування [4, с. 218].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Досліджуючи проблему прецедентності на матеріалі енциклопедичних біографічних статей британської лінгвокультури, можемо стверджувати, що характер реалізації прецедентних текстів на сильних і слабких позиціях тексту, а також визначення функцій прецедентних текстів в нашому типі тексту залишаються актуальними проблемами на сьогоднішній день.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є визначення специфіки функціонування прецедентних текстів (цитат, автоцитат) на сильних і слабких позиціях тексту.

Завдання статті: провести стилістичний аналіз енциклопедичних біографічних статей британської лінгвокультури на сильних і слабких позиціях тексту; проаналізувати характер реалізації прецедентних текстів на сильних і слабких позиціях тексту; визначити функції прецедентних текстів в енциклопедичних біографічних статтях британської лінгвокультурної традиції.

Виклад основного матеріалу. У нашому дослідженні ми аналізуємо функціонування цитат і автоцитат як типів прецедентних текстів на сильних і слабких позиціях текстів енциклопедичних біографічних статей. Термін «цитата» розуміємо як дослівний уривок з іншого твору, вислів, що наводиться для підтвердження або заперечення певної думки з дотриманням усіх особливостей чужого висловлення та з посиланням на джерело

[7]. «Автоцитату» (в нашому типі тексту) розуміємо як вислів особистості, біографія якої вивчається, про себе. Тож ми проводимо лінгвистичний аналіз функціонування прецедентних текстів (цитат, автоцитат) на сильних і слабких позиціях тексту енциклопедичної біографічної статті британської лінгвокультури.

Ініціальна позиція.

«*Diana, princess of Wales, original name Diana Frances Spencer (born July 1, 1961, Sandringham, Norfolk, England-died August 31, 1997, Paris, France), former consort (1981-96) of Charles, prince of Wales; mother of the heir second in line to the British throne, Prince William, duke of Cambridge (born 1982); and one of the foremost celebrities of her day*» [9].

«*Jacqueline Kennedy Onassis, née Jacqueline Lee Bouvier, later (1953-68) Jacqueline Kennedy, byname Jackie (born July 28, 1929, Southampton, New York, U.S.-died May 19, 1994, New York City), American first lady (1961-63), the wife of John F. Kennedy, 35th president of the United States, who was noted for her style and elegance. Her second husband, Aristotle Onassis, was one of the wealthiest men in the world*» [9].

Реалізація лексем «*former consort*» та «*the wife*» говорить про те, що життя цих жінок асоціюється виключно з їх чоловіками. Жаклін Кеннеді, незважаючи на те, що вона була вдовою Джона Кеннеді і вдруге була заміжня, назавжди залишиться в історії США як дружина тридцять п'ятого президента Америки і наймолодша перша леді. А ім'я принцеси Діани завжди буде пов'язане з ім'ям принца Чарльза, адже саме завдяки їх одруженню, вона стала знаменитою на весь світ. Тобто вживання саме цих лексем показує, що в житті цих жінок найголовнішим було те, який чоловік був поруч з ними.

Медіальна позиція.

«*The courtly atmosphere of vivacity, wit, and romance would then suddenly chill, and the queen's behaviour, as her godson Sir John Harington put it, «left no doubtings whose daughter she was.» This identification of Elizabeth with her father, and particularly with his capacity for wrath, is something that the queen herself-who never made mention of her mother-periodically invoked*» [9].

«*Sir John Harington became a prominent member of Queen Elizabeth I's court, and was known as her 'saucy Godson'. But because of his poetry and other writings, he fell in and out of favour with the Queen, as well as with her successor, James I*» [16]. «*His barbed epigrams and wanton writings gave too much offense, particularly under James I, to advance him beyond a reputation as Elizabeth's 'saucy godson'*» [9].

Сер Джон Харінгтон був поетом, письменником і придворним Єлизавети I. І хоча протягом багатьох років він користувався прихильністю королеви і навіть був її хрещеним сином, його кар'єра письменника не була успішною. Адже через його уїдливі та гострі вірші та епіграми він був відправлений у вигнання і отримав прізвисько «зухвалий хрещений син». Дж. Харінгтон порівнював королеву з її батьком – Генрі VIII – особливо, коли йшлося про її різко змінюваний настрій, а атмосфера при дворі набувала холодності, черствості і непривітності. Король

Генрі VIII відомий в історії Англії як жорстокий тиран з кепським характером, а також як «Синя борода» через те, що він був одружений шість разів. Доля його жінок увіковічена в дитячій лічилці «*Divorced, beheaded, died; divorced, beheaded, survived*» [14]. Тож порівняння королеви Єлизавети I з її батьком говорить про те, що вона, незважаючи на такі риси характеру, як «*shrewdness*», «*courage*», «*majestic self-display*» and «*expressions of loyalty*», виявляла жорстокість і гнів: «*signed the death warrant to Mary, Queen of Scots*» [9].

Джон Харінгтон писав про королеву з іронією, адже він був її хрещеним сином і міг собі це дозволити. Цитата: «*We all loved her [Elizabeth I],» Harington wrote with just a trace of irony, «for she said she loved us*» [9] введена автором в текст біографії з прагматичною метою показати реципієнту те, що в оточенні найсильнішого і наймудрішого монарха в історії Великобританії («*Elizabeth Tudor is considered by many to be the greatest monarch in English history*» [13] «*Elizabeth's deft political skills and strong personal character were directly responsible for putting England on the road to becoming a true world economic and political power and restoring the country's lost sense of national pride*» [9]) була людина, яка мала право у ті часи безоглядно іронічно і зухвало висловлювати свої думки, адже зазвичай при дворі панувала атмосфера розваг «*atmosphere of vivacity, wit, and romance*» [9].

«*Pregnant during production of Caesar and Cleopatra in 1944 (released 1946), Leigh suffered an on-set accident that resulted in a miscarriage. While some film historians have traced her subsequent struggle with manic-depressive psychosis to this incident, other reports indicate that she evinced signs of her illness as early as the late 1930s. Despite her fragile health (she also suffered from tuberculosis), she continued to work in films and on stage in England and America*» [9].

Лексеми «*manic-depressive psychosis*» та «*tuberculosis*» позначають дуже страшні і лякаючі діагнози, але в той же час, їх значення пом'якшується словосполученням «*fragile health*». Тобто головною метою автора статті було висвітлення того, що особистість продовжувала свою кар'єру і наполегливо працювала незважаючи на проблеми зі здоров'ям. Тож реалізація лексем з негативною оцінкою підкреслює позитивні якості особистості.

«*The early years of their marriage included considerable disappointment and sadness. John underwent spinal surgery, and she [Jacqueline Kennedy Onassis] suffered a miscarriage and delivered a stillborn daughter*» [9].

На цьому прикладі ми також можемо зробити висновок, що незважаючи на негаразди в сімейному житті і трагічну ситуацію з мертвонародженою дитиною, Жаклін Кеннеді знайшла в собі сили пережити ці життєві труднощі і бути взірцевою першою леді, що говорить про її сильний і незламний характер.

«*President Kennedy jokingly reintroduced himself to reporters as the «the man who accompanied Jacqueline Kennedy to Paris*» [9].

Лексема «*jokingly*» має позитивне оцінне забарвлення, тому що Жаклін Кеннеді була однією

з найпопулярніших перших леді в Білому Домі. Американські батьки називали своїх доньок Жаклін на честь місіс Кеннеді, жінки копіювали її зачіску, шляпки і стиль одягу. І тому її чоловік, Джон Кеннеді, жартівливо говорив про те, що він лише чоловік найвідомішою у США та у всьому світові жінки, який її лише «супроводжує», жартівливо акцентуючи її популярність поряд зі своєю. Автор статті обрав саме цю цитату з прагматичною функцією, що формує у реципієнта враження про Жаклін як про жінку, яка змогла не тільки відповідати статусу жінки президента, але й гідно представляти свого видатного чоловіка-політика ХХ століття.

Яскравим прикладом введення прецедентних текстів у текст біографічної статті вважаємо біографію Марлен Дитріх. Жінка, яка була однією з головних зірок Голівуду (...she became one of the major female stars of the 1930s [10]), отримала американське громадянство у 1937 році, але глибоко переживала втрату своєї вітчизни, свого рідного дому, адже вважала, що її рідна країна, в якій панував нацизм, не гідна доброго слова. Щоб показати реципієнту глибину почуттів Марлен по відношенню до її країни, автор статті вводить в текст автоцитату Дитріх: *She [Marlene Dietrich] later said, «America took me into her bosom when I no longer had a native country worthy of the name, but in my heart I am German – German in my soul»* [9]. Тож актриса страждала від того, що втратила свою рідну країну, але незважаючи на це, вона любила Німеччину і назавжди залишилася німкенню в серці і в душі.

Марлен Дитріх завжди була різким опонентом нацистського уряду Німеччини (*In her personal life, Dietrich was a strong opponent of the Nazi government in Germany* [11]), під час Другої світової війни вона більше п'ятисот разів виступала перед союзними військами і записувала антифашистські повідомлення німецькою мовою для телебачення (...recorded anti-Nazi messages in German for broadcast [11]). Ставлення Марлен до Гітлера і його уряду яскраво відображається в автоцитаті «*Hitler is an idiot, she stated in one wartime interview*» [9], яка вводиться автором біографічної статті, щоб підкреслити силу ненависті Дитріх до нацистів, а також те, що вона могла дозволити собі такі висловлювання, проживаючи в Америці, і маючи багато впливових друзів і коханців. Їй навіть пропонували багато грошей за повернення на батьківщину, але вона відмовилась, стверджуючи, що вона повернеться тільки тоді, коли один з її єврейських дру-

зів зможе її супроводжувати (...saying she would return only when one of her Jewish friends could accompany her [15]), натякаючи на расизм і нацизм в Німеччині.

Яскравим прикладом вживання лексем з семантикою фемінності та маскулінності вважаємо цитату Кеннета Тинана (...influential and often controversial British theatre critic and writer [12]) про Марлен Дитріх: «*She [Marlene Dietrich] has sex, but no particular gender. She has the bearing of a man; the characters she plays love power and wear trousers. Her masculinity appeals to women and her sexuality to men*» [9]. Використані прагматично зорієнтовані лексеми мають позитивне емотивно-оцінне забарвлення, віддзеркалюючи мужність і в той же час витонченість і сексуальність особистості, яка привертала увагу як чоловіків так і жінок.

Фінальна позиція.

Такий приклад як «*Her [Marlene Dietrich] many affairs with both men and women were open secrets, but rather than destroying her career they seemed to enhance it*» [9] виражає негативне оцінне забарвлення, адже для добропристойної і консервативної британської культури нерозбірливі сексуальні зв'язки знаходяться за межами дозволеного і пристойного. У той же час, автор статті підкреслює, що *many affairs with both men and women* аж ніяк не зруйнували кар'єру Марлен Дитріх, а навіть навпаки, сприяли її розвитку і популярності. Тож можемо зауважити, що у цьому випадку негативна оцінка пом'якшується і викликає у реципієнта скоріше позитивні враження про особистість аніж негативні.

Висновки і пропозиції. У результаті дослідження функціонування прецедентних текстів в енциклопедичних біографічних статтях ми дійшли таких висновків, що основними функціями прецедентних текстів виступають: пізнавальна (реципієнт дізнається інформацію не тільки суто про особистість, біографію якої читає, а також про її сучасників, події в світі на той проміжок часу тощо), прагматична (прагматично зорієнтовані лексеми мають позитивне та негативне емотивно-оцінне забарвлення), алюзивна (натяк на відомий історичний факт, відсилання та адекватна актуалізація змісту тексту [1, с. 5]).

Перспективним убачається проведення компаративного аналізу особливостей функціонування прецедентних текстів на сильних і слабких позиціях тексту в біографічних статтях енциклопедичних словників британської та американської лінгвокультурних традицій.

Список літератури:

1. Воробйова М.В. Алюзія в англомовному публіцистичному дискурсі: структура, семантика, функціонування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 – германські мови / Марина Вікторівна Воробйова. – Херсон, 2011. – 20 с.
2. Воробйова Т.В. Семантика прецедентних імен: національно-культурний компонент // Мова і культура. Вип. 6. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бурого, 2003. – С. 119-127.
3. Гудков Д.Б. К вопросу о словаре прецедентных феноменов // Культурные слои во фразеологизмах и дискурсивных практиках. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – С. 251-259.
4. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность / Юрий Николаевич Караулов. – М.: Наука, 1987. – 263 с.
5. Красных В.В. Этнопсихоллингвистика и лингвокультурология / В.В. Красных. – М.: Гнозис, 2002. – 284 с.
6. Лотман Ю.М. Культура и взрыв / Ю.М. Лотман. – М.: Прогресс, 1992. – 270 с.
7. Словник літературознавчих термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://onlyart.org.ua/dictionary-literary-terms/>

8. Слышкин Г.Г. Лингвокультурные концепты прецедентных текстов: диссертация на соискание учёной степени кандидата филологических наук: 10.02.19 [Электронный ресурс] / Г.Г. Слышкин. – Режим доступа: <http://perviydoc.ru/v19884/>
9. Britannica Online Encyclopedia. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.britannica.com>
10. <http://www.allmusic.com>
11. <http://www.biography.com>
12. <http://en.academic.ru>
13. <http://englishhistory.net/>
14. <http://www.luminarium.org>
15. <http://www.marlenedietrich.org.uk/>
16. <http://www.poemhunter.com>

Никифорчук С.С.

Николаевский национальный университет имени В.А. Сухомлинского

ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ ПРЕЦЕДЕНТНЫХ ТЕКСТОВ В ЭНЦИКЛОПЕДИЧЕСКИХ БИОГРАФИЧЕСКИХ СТАТЬЯХ БРИТАНСКОЙ ЛИНГВОКУЛЬТУРНОЙ ТРАДИЦИИ

Аннотация

В статье исследованы теоретические вопросы проблемы функционирования прецедентных текстов в современной публицистике. На материале энциклопедических биографических статей британской лингвокультурной традиции рассматривается реализация прецедентных текстов на сильных и слабых позициях текста. Внимание автора сосредоточено на функционировании цитат и автоцитат как типов прецедентных текстов. Автором раскрывается понятие «прецедентный текст» и проводится стилистический анализ энциклопедических биографических статей британской лингвокультуры. Определены функции прецедентных текстов на сильных и слабых позициях текстов энциклопедических биографических статей британской лингвокультурной традиции.

Ключевые слова: прецедентный текст, цитата, автоцитата, инициальная позиция, медиальная позиция, финальная позиция, британская лингвокультура.

Nikiforchuk S.S.

Mykolaiv V.O. Sukhomlynskyi National University

FUNCTIONING OF PRECEDENT TEXTS IN ENCYCLOPEDIA BIOGRAPHICAL ARTICLES (CASE STUDY OF BRITISH LINGUISTIC CULTURE)

Summary

The theoretical questions of precedent texts functioning in contemporary publicism are studied in this article. The realization of precedent texts within strong and weak text positions is analyzed (case study of British encyclopedic biographical article). The author's attention is focused on the research of functioning of citations and self-citations as types of precedent texts. The author defines the term «precedent text» and makes a stylistic analysis of encyclopedic biographical articles (case study of British encyclopedic biographical article). The functions of precedent texts within strong and weak text positions are detected in the article.

Keywords: precedent text, citation, self-citation, initial position, medial position, final position, British linguistic culture.